

Бондаренко Олександр
Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0001-8582-513X

ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЬКИХ САМОВРЯДНИХ ІНСТИТУЦІЙ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ В ДОРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД: ІМПЕРСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ

ACTIVITIES OF THE CITY SELF-GOVERNMENTAL INSTITUTIONS IN OVER DNIPRO UKRAINE IN THE FINANCIAL SPHERE DURING THE PRE-REFORM PERIOD: THE IMPERIAL HISTORIOGRAPHY

Складний процес переходу України до ринкових відносин зумовлює посилення ролі фінансів у функціонуванні міського господарського комплексу, який забезпечує життєдіяльність міста. Створення ефективної системи управління фінансами міст – невід’ємний складник процесу становлення держави, її ефективної економіки. Через це важливим видається звернення до досвіду минулого, зокрема до вивчення фінансової діяльності органів громадського управління губернських та повітових міст Наддніпрянської України у дореформений період.

Усю літературу з порушеної проблеми, на нашу думку, доцільно поділити на чотири групи.

До першої групи віднесемо історико-правові дослідження прихильників громадської та державної теорій місцевого самоврядування. Серед перших виокремимо працю професора Харківського університету В. Лешкова¹⁹, який, відстоюючи ідею незалежності міського самоврядування, пов’язував її з його самостійною економічною та фінансовою діяльністю. Іншим прибічником громадської теорії був активний земський діяч та публіцист О. Васильчиков. Він так формулював оптимальну схему дій міських громадських органів у фінансовій сфері: а) визначення місцевих потреб на статті витрат, встановлені загальним державним законодавством; б) розкладку цих витрат за нормами і правилами, узаконеними вищим урядом, і визначення статей, які підлягають обкладенню; в) самостійне і незалежне здійснення витрат за всіма статтями, що перебували у повноваженні земських установ²⁰.

Представники іншої, державної, теорії самоврядування (академіки В. Безобразов, Б. Чичерін, випускник Харківського університету О. Градовський, М. Коркунов) розглядали місцеві органи самоврядування як структури для коригування державної фінансової політики. Приміром, Б. Чичерін був переконаний, що до компетенції самоврядування належать «право накладати податі і повинності, розпоряджатися своїм майном, робити

¹⁹ Лешков В.Н. О праве самостоятельности как основе для самоуправления. М., 1871. 354 с.

²⁰ Васильчиков А. О самоуправлении. Сравнительный обзор русских и иностранных земских и общественных учреждений. Т. I. С.63–64.

борги, вести тяжби, заводити різні установи ... самостійно управляти місцевими видатками»²¹.

Другу групу складають науково-публіцистичні праці, що були написані авторами зазвичай на актуальні теми та мали полемічний характер. Насамперед, це дослідження О. Михайловського, А. Гурко, С. Приклонського, П. Підлигайлова та інших. У них заразом із гострою, злободенною критикою містилися і конкретні рекомендації щодо здійснення фінансової діяльності органами самоврядування. Аналізуючи діяльність органів міського самоврядування, О. Михайловський показав механізми управління міським господарством, способи внутрішнього фінансування муніципальних програм, здійснив огляд доходних статей бюджету. Автор дослідив та проаналізував бюджети міст, основні статті доходів і витрат порівняно з містами Європи й дійшов висновку про необхідність підготовки нового міського положення²².

До третьої групи віднесемо публіцистичні праці, підготовлені на замовлення міських дум, зазвичай написані самими представниками міського самоврядування, присвячені знаменним датам та ювілеям. Так, у своїх численних працях М. Щепкін першим почав вивчати фінансову документацію міського самоврядування (кошториси та звіти міської думи), простежив вплив міських законодавчих актів на бюджет та розвиток міст²³. У дослідженні Харківського міського голови І. Фесенка пропонуються шляхи реорганізації органів міського самоврядування з метою покращення фінансової діяльності та подальшого розвитку міського господарства²⁴.

Четверту групу складають дослідження економістів, що вивчали фінансову політику Росії, побіжно торкаючись і фінансів міст. Серед них відомі вчені І. Бліох, С. Іловайський, В. Лебедев, Д. Львов, І. Озеров, Д. Толстой, І. Янжул та інші.

Отже, підсумовуючи огляд літератури, присвяченої діяльності міського самоврядування у фінансовій сфері, складно однозначно оцінити ступінь розроблення цієї теми: з одного боку, вона була предметом дослідження вчених. Про це свідчить чимала кількість праць істориків, юристів, економістів, які розглядали різноманітні питання фінансової діяльності міст. З іншого боку, діяльність міського самоврядування у фінансовій сфері як основи всієї життєдіяльності міст не стала темою окремого, узагальненого дослідження.

Література

1. Лешков В.Н. О праве самостоятельности как основе для самоуправления. М., 1871. 354 с.
2. Васильчиков А. О самоуправлении. Сравнительный обзор русских и иностранных земских и общественных учреждений. Т. I. С.63–64.

²¹ Чичерин Б.Н. Курс государственной науки. Ч.3. М.,1898. С. 379–380.

²² Михайловский А.Г. Реформа городского самоуправления в России. М., 1908. С.9.

²³ Щепкин М.П. Общественное самоуправление в Москве: проект городского положения. М., 1906. С.107.

²⁴ Фесенко И.О. Важный вопрос городского хозяйства. Участие квартирохозяев в городском управлении. СПб.,1900. 158 с.

3. Чичерин Б.Н. Курс государственной науки. Ч.3. М.,1898. С. 379–380.
4. Михайловский А.Г. Реформа городского самоуправления в России. М., 1908. С.9.
5. Щепкин М.П. Общественное самоуправление в Москве: проект городского положения. М., 1906. С.107.
6. Фесенко И.О. Важный вопрос городского хозяйства. Участие квартирохозяев в городском управлении. СПб.,1900. 158 с.